

PSIXOLOGIYA TA'LIM YO'NALISHI TALABALARIDA SHAXS SO'ROVNOMALARINI TATBIQ ETISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH.

¹Toshmirova Sarvinoz Esanturdi qizi

¹Termiz Davlat Universiteti Kimyo fakulteti talabasi,

²Xushvaktova Gulbahor Hamdam qizi

²Termiz Davlat Universiteti Kimyo fakulteti talabasi,

³Normurodova Muyasar G'ayrat qizi

³Termiz Davlat Universiteti Kimyo fakulteti talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7302840>

Annotatsiya: Maqola talabalarning so'rovnomalarni amaliyotda qo'llash ko'nikmalari tadqiqotiga bag'ishlangan. Muallif talabalarning so'rovnomalarni qo'llash xususiyatlari bo'yicha empirik tadqiqot tashkil etgan. Empirik ko'rsatkichlar talabalarning so'rovnomalardan foydalana olish ko'nimalarini ifodalagan. Unga ko'ra talabalar shaxs xususiyatlarini o'rganadigan so'rovnomalarni ijobiy qo'llay olar ekanlar. Shuningdek, maqolada talabalarning so'rovnomlarini qo'llash ko'nikmalari bo'yicha statistik mezonlari talqini yoritilgan. Tadqiqot natijalari yuzasidan xulosalar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: psixodiagnostika, shaxs, so'rovnoma, test, klassifikatsiya, talaba, empirik, ko'nikma.

Shaxs so'rovnomalari talaba psixologlarning kasbiy tayyorgarlik bosqichida o'rgatiladigan eng muhim tadqiqot metodikalari sanaladi. So'rovnomalarning ilmiy ahamiyati psixodiagnostika tarixida muhim o'ringa ega [1, 2, 3, 4, 5]. Shu sababli O'zbekistonda psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalarida shaxs so'rovnomalarning foydalanish xususiyatlari ma'lum izlanishlar olib borilgan [6, 8, 10, 12]. Shaxs so'rovnomalarning bo'lg'usi psixologlar faoliyati uchun muhtim ekanligini empirik o'rganildi. Psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalarida shaxs so'rovnomalari bilan ishlash bo'yicha nazariy bilim, ko'nikma va malakalari umumiy psixodiagnostika fanidagi nazariy va amaliy o'quv mashg'ulotlarida shakllantiriladi. Mazkur muammo yuzasidan mahaliy olimlar tomonidan bir qator izlanishlar olib borilgan [9, 11]. Bu esa psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalarining jahon psixologiyasida mavjud bo'lgan shaxs so'rovnomalari bilan tanishish hamda ulardan xabardaor bo'lish imkoniyatini beradi. Shaxs so'rovnomalarini tatbiq etish xususiyatlari bo'yicha nazariy ma'lumotlar "Shaxsning psixodiagnostik baholash" va "Ko'p omilli shaxs so'rovnomalari" mavzusidagi nazariy va amaliy mashg'ulotlari davomida amalga oshiriladi. Kursning nazariy mashg'ulotida jahon psixologiyasidagi klassik so'rovnomalari, klassifikatsiyasi va qo'llash xususiyatlari to'g'risida ma'lumotlar taqdim qilinadi. Amaliy mashg'ulotda esa so'rovnomalarning tatbiq etish,

natijalarni qayta ishlash va shkalalari bo'yicha talqin etish ko'nikmalarini shakllantirildi. Psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalarining mazkur kurs doirasidagi o'quv mashg'ulotlaridan so'ngra talabalarining shaxs so'rovnmalarini tatbiq etish xususiyatlari yuzasidan empirik tadqiqot tashkil etildi. Natijalar tahlili quyida keltiriladi. Psixodiagnostik metod va metodikalarning nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilishga bag'ishlangan tajriba-sinovga tadqiqotimizda shaxs so'rovnmalarining tasniflash bo'yicha (O'zbekiston Milliy universiteti 5210203-Psichologiya (amaliy psichologiya) (62 nafar), 521204-Psichologiya (oila psichologiyasi) (50 nafar), 5210205-Psichologiya (yoshlar psichologiyasi) (56 nafar) ta'lim yo'nalishlari talabalaridan iborat sinaluvchilar jalb etildi. Ushbu tajriba sinovda shaxs so'rovnmalarini tatbiq qilish holatlari haqidagi empirik ko'rsatkichlar qo'lga kiritildi.

Ma'lumki, har bir ijodkor o'z davrining farzandi, uni u yashagan davrdan ajratib o'rganib bo'lmaydi; unga o'zi yashagan davrdan turib baho beriladi. H.Termiziy yashagan tarixiy, falsafiy-mafkuraviy muhitni anglashda, o'ylaymizki, professor N.Komilovning yana quyidagi fikrlari bizga yordam beradi; olim IX asr boshlariga kelib tasavvufning nazariy asoslari ishlab chiqilganligini, so'fiylarning ruhiy, psixologik mashqlari o'z-o'zini tarbiyalash va chiniqtirish tadbir-usullari shakllanganligini, tariqat, ma'rifat va haqiqat tushunchalari yuzaga kelib, tasavvufning ushbu uch qismiga oid qarashlar majmui tuzilgan - tasavvuf maxsus fan sifatida qaror topganligini, so'fiyni tarbiyalash vazifasi, pir-muridlik qoidalari odobini yaratish zarurati tug'ilganligini, natijada shariat va tariqat, zohidlik va oriflik orasidagi munosabatlar, so'fiylarning odam va odam mohiyati, aloqa muomalasi, tavhid kabi masalalar munozaraga sabab bo'la boshlaganligini, din arboblari bilan so'fiy shayxlar, ayniqsa, falsafiydashgan tasavvuf tarafdorlari jiddiy mafkuraviy tortishuvlarga borganliklarini, tasavvuf butun islom olamini zabt etib, barcha qadimiy shaharlarda xonaqohlar, yo'llarda rabotlar qurilganligini va bunda ko'plab shogirdlar tayyorlana boshlaganligini, tasavvufning ilk davrida maqomat va tariqat asoslarini ishlab chiqish, so'fiylik yo'riqlarini, vazifalarini belgilash va bunda ilohiy haqiqatlarni el orasida yoyishda, xususan, Zunnun Misriy (796-861), Boyazid Bastomiy (vafoti 875 yil), Hakim Termiziy va Mansur Halloj (858-922) ning xizmatlari beqiyos bo'lganligini, bu davrda Bag'dod, Basra, Nishopur, Termiz, Balx shaharlari tasavvuf va tariqat markazlari sifatida muhim o'rin tutganligini alohida ta'kidlaydi

Psichologiya ta'lim yo'nalishi talabalarining shaxs so'rovnmalarini tatbiq qilish ko'nikmalarini shakllanishi bo'yicha empirik ko'rsatkichlari metodikalarning tiplariga ko'ra farqlanishi kuzatildi. Talabalarga shaxs

qirralarini o'rganish so'rovnomalari MMPI va uning modifikatsiyalari (Shaxs so'rovnomasining minimult shakli, Psixodiagnostika testi (V.M.Melnikov, L.T.Yampolskiy)) [11], R.B.Kettellning 16 RG' so'rovnomasi [9], Mayers-Briggsning shaxs tiplarini o'rganish so'rovnomasi (MBTI) [7], M.Kray va P.Kostaning "Katta beshlik so'rovnomasi" [6] mashg'ulotlarda ham nazariy, ham amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Qadriyatlarni o'rganish so'rovnomalari M.Rokkichning "Qadriyat" va Sh. Shvarsning "Qadriyatlar so'rovnomasi" bilan talabalar nazariy va amaliy jihatdan bilim va ko'nikmalar shakllantiriladi. Motivatsiyani o'rganish so'rovnomalari bo'yicha

T.Elersning "Muvaffaqiyatga erishish motivatsiyasi" va "Muvaffaqiyatsizlikdan qochish motivatsiyasi" o'quv mashg'ulotida yetarlicha o'rganiladi. Shu sababli ham talabalarining kursning boshi va yakunidagi ko'rsatkichlari o'rtasida tafovutlar kuzatildi: shaxs qirralarini o'rganish so'rovnomalari (2,58 va 3,77; $r \leq 0,05$), qadriyatlarni o'rganish so'rovnomalari (2,26 va 3,61; $r \leq 0,05$) va motivatsiya so'rovnomalari (2,09 va 3,49; $r \leq 0,05$). Bundan ko'rinadiki, psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalarida shaxs so'rovnomalari tatbiq etish bo'yicha aniq, amaliy ahamiyatga ega bo'lgan o'quv materiallarini o'zlashtirish anchagina yengillik tug'dirar ekan. Aksincha talabalarga nazariy jihatdan faqat nomlari bayon etilgan shaxs so'rovnomalari (qiziqishlarni va ustanovkalarining o'rganish so'rovnomalari) bo'yicha talabalarining nazariy bilimlari bilan amaliy ko'nikmalarining shakllangalik ko'rsatkichlari ahamiyatlilik darajasida ega emas. Psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalarining shaxs so'rovnomalarini nazariy va amaliy jihatdan kasbiy faoliyatda tahsil olayotgan talabalar Empirik ko'rsatkichlarning yakuniy natijalar quyidagi xulosalarga kelindi: shaxs so'rovnomalarining jahon psixologiyasi tadqiqotidagi singari o'zbek psixologiyasidagi izlanishlar uchun ham ahamiyatlidir; psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalarida shaxs so'rovnomalarini nazariy va amaliy jihatdan o'zlashtirish ularning kasbiy faoliyatida shaxsning o'rganish, uning xususiyatlarini tavsiflash va tavsiyalari taqdim etish ko'nikmalarini shakllantrishni ta'minlaydi;

psixologiya ta'lim yo'nalishining shaxs so'rovnomalari bo'yicha nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishda nazariy va amaliy mashg'ulotlarning maqsadligi, aniqligi va uyg'unligi zarur bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ibragimovich R. A. Adaptation of the thirteen factor version of cattell's personality questionnaire //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2018. – T. 6. – №. 6.

2. Ibragimovich R. A. Measurement of personality type and its features //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2020. – T. 8. – №. 6.
3. Nazarov A. S. et al. Қарор қабул қилиш бошқарув фаолиятининг психологик мезони сифатида //Молодой ученый. – 2020. – №. 11. – С. 280-282.
4. Nazarov A. S. Psychological analysis of levels of administration of management decisions //Вопросы экономики и управления. – 2020. – №. 3. – С. 1-5.